

Významná životní výročí pracovníků katedry dějin státu a práva právnické fakulty Univerzity Karlovy

V roce 1986 se dožili šedesáti let tři pracovníci katedry dějin státu a práva právnické fakulty v Praze: její vedoucí doc. dr. Miloslav Doležal, dále prof. dr. Jaromír Kincl, DrSc. a dr. Karel Malý, CSc.

Pedagogická a vědecká dráha prvních dvou je spjata s tímto pracovištěm od konce čtyřicátých, respektive počátku padesátých let, kdy krátce po absolvování fakulty přichází v roce 1949 na místo asistenta a tajemníka katedry M. Doležal a o dva roky později přijímá asistenturu J. Kincl. K. Malý, který od roku 1953 původně působil na tehdejší katedře státu a práva SSSR, přechází na katedru dějin po vnitrofacultní reorganizaci v roce 1970.

S osobností jubilantů, jejichž generační sepětí není dáno jen společným rokem narození, ale i ukončením právnického studia v nevelkém časovém rozmezí, je do značné míry spjata organizační budování právněhistorického pracoviště pražské fakulty a obsahové vytváření i proměny jednotlivých vyučovacích a zkušebních oborů právních dějin během předchozích třicetipěti let. Vedle společného pedagogického působení je samozřejmě liší individuálně rozdílný profil lidský a vědecký.

Doc. dr. M. Doležal pochází z Českomoravské vysočiny; narodil se 5. prosince 1926 ve Skutči. Po ukončení gymnasiálních studií v Chrudimi se zapsal v roce 1945 na PFUK do ročníku, jímž byla po šestiletém uzavření českých vysokých škol výuka znovu zahájena. Po promoci byl přijat jako jeden z prvních poválečných absolventů, jimiž začal být pedagogický sbor fakulty postupně doplňován, na katedru, kterou vedl prof. V. Vaněček.

Doležalovo působení na univerzitě počíná v době, kdy metodologické základy a struktura právněhistorických pedagogických disciplin nabývají nové podoby v důsledku hlubokých změn uvnitř celé sféry společenských věd a jejich vysokoškolského tradování. Jeho prvotní zájem o slovanské právo je ještě ovlivněn tradiční orientací starších představitelů pražské právní historie. Máme tu na mysli osobnost prof. Saturníka, jehož přednášky poslouchal. Proto si všímá předchozího bádání o ruských dějinách státu a práva ("Práce prof. Karla Kadlece o dějinách státu a práva v Rusku", Právník, 91, 1952) a publikuje studii věnovanou polským právním dějinám ("Pokusy o zákonodárnou úpravu rolnických poměrů v polské revoluci 1830-1831", PHS, I, 1955). Též svoji první zahraniční stáž strávil v Polsku na varšavské univerzitě.

I když oblast slovanských práv nikdy zcela neopustil a psal do učebních pomůcek připravovaných na katedře partie o dějinách státu a práva polských, ruských a balkánských Slovanů (např. spolu s K. Malým "Dějiny státu a práva za feudalismu u Slovanů", Praha 1966 a spolu s J. Cvetlerem a J. Kincl "Obecné dějiny státu a práva. Dějiny státu a práva za feudalismu II., Byzanc, říše francká, Rusko", Praha 1973), obrátil se posléze jeho zájem k období novějších a nejnovějších československých dějin státu a práva. Jejich zařazení do vyučovacího programu soustavně napomáhal a trvale, ať už se

rozsah porůznu měnil a materie byla jednou připojována k domácím právním dějinám, podruhé k dějinám státu a práva socialistických zemí, je přednášel. Zpracoval též první učební pomůcku naší novodobé právní historie, která se v podstatě stala trvalým doplňkem Vaněčkovy učebnice. Vyšla v několika přepracovaných vydáních, naposledy roku 1986 ("Dějiny státu a práva v Československu 1938-1960"), v podobě využívající dlouholetých zkušeností ve stanovení optimální proporce mezi faktografií a nutnou dávkou zobecnění.

Vedle učebních příruček publikoval z dějinného úseku buržoazní ČSR a především poválečného vývoje státu a práva řadu článků, vědeckých sdělení a aktuálních statí, v nichž projevil cit pro nalézání pojiva některých historických problémů s aktuálními otázkami platného práva a recentními úkoly státovědy. Ze starších připomeňme kupř. "Volby v první republice" (Věda a život, 1954), z novějších namátkou "Zemská samospráva za buržoazní republiky" (in: "Česká národní rada, Sněm českého lidu", Praha 1970) nebo zásadní konferenční referát "Hlavní etapy vývoje socialistického práva" (in: "Vznik a vývoj socialistického práva", I., Praha 1976) a především pak partii v kolektivních "Dějínách státu a práva na území Československa v období kapitalismu 1848-1945", II, Bratislava 1973 (red. L. Bianchi) o státoprávních aspektech národněosvobozovacího zápasu.

Doležalova všestranná odborná aktivita nezůstala omezena jen na rámec fakulty a literární projev v odborném tisku. Vždy si uvědomoval hluboký smysl propagace a popularizace výsledků vědecké práce v kruzích širší veřejnosti. Z tohoto důvodu dlouhá léta působil v různých orgánech Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a pak Socialistické akademie; stejné motivy jej vedly k vytvoření oborové komise pro dějiny státu a práva městského výboru Jednoty českých právníků, v jejímž čele stojí.

V letech 1977-1980 byl povolán do funkce vedoucího oddělení na ministerstvu školství ČSR a spolupracoval na legislativní přípravě zákona o vysokých školách a hlavně jeho prováděcích předpisů. Doležalovy zásluhy na tomto úseku byly oceněny udělením čestného titulu "Vzorný pracovník ministerstva školství".

Výčet jeho činnosti by nebyl zdaleka úplný, kdybychom nepřipomněli jeho práci redakční. Více než deset let zastával místo vedoucího redaktora časopisu Právník (nyní zástupce ved. redaktora). Z jeho pera nacházíme v tomto periodiku řadu příspěvků k výročním významným politickým, státním a právněhistorickým událostí, z nichž mnohé překračují účel svého určení a představují hlubší analýzu mnohdy rozhodujících dějinných mezníků naší novodobé historie (např. "Nad prvním výročím", roč. 119, 1980 nebo v 125. ročníku, 1986 "65 let KSČ" a "Právník 1861-1986").

Jestliže v polovině padesátých let a v druhé polovině šedesátých let jej důležitá společenskopolitická práce načas poněkud vzdálila pedagogické praxi, v sedmdesátých letech se jádrem jeho aktivity stává opět výchovněvzdělávací a organizační činnost na fakultě. V roce 1970 je jmenován docentem pro obor novějších a nejnovějších dějin státu a práva, v rozmezí let 1970-1976 zastává funkci proděkana pro studium při zaměstnání. Když se roku 1979 akademik V. Vaněček vzdal vedení katedry, byl jmenován na jeho místo. V této funkci oživil nejen vazby mezi domácími katedrami s cílem prohloubit a zkvalitnit vyučování právněhistorických oborů na základě jednotných osnov, vstoupivších v platnost po provedené přestavbě právnického studie, ale především rozvinul čilou spolupráci s obdobnými útvary právněhistorických fakult většiny socialistických a něk-

terých dalších zemí. V rámci této snahy podnítil uspořádání několika mezinárodních konferencí, na nichž se podařilo soustředit rozsáhlou badatelskou kapacitu na témata, která upoutala vědeckou přitažlivostí a zároveň pro svůj rozsah vyžadovala integrovaný zájem odborníků domácích i zahraničních. V přípravě odborné náplně těchto užitečných mezinárodních setkání se konstruktivně projevila jeho syntetizující osobnost. Hlavními referáty (např. "Karlova koncepce českého státu v jeho vnitřních i vnějších vztazích" PHS, 23, 1980; "Právní postavení dělnické třídy za kapitalismu" in: "K vývoji právního postavení dělnické třídy za kapitalismu", Praha 1984) předznamenal výsledný úspěch těchto akcí, jimiž se mezinárodní prestiž československé právní historie nesporně zvýšila. A to je nemalé aktivum, jímž se doc. M. Doležal výrazně zapsal do historie našeho oboru.

Druhý z jubilantů, prof. dr. Jaromír Kincl, DrSc., je mezinárodně uznávaným odborníkem na dějiny barbarského období raně feudálního státu a práva. V paměti několika generací absolventů právnické fakulty UK je zapsán jako skvělý pedagog v oboru obecných dějin státu a práva a především brilantní přednášející - ač sám důrazně popírá, že by romantistou kdy byl - kursu římského práva.

Narodil se 30. května 1926 ve východočeském Ronově nad Doubravou a po gymnasiálních studiích v Čáslavi a na pražských Vinohradech promoval roku 1950 na právnické fakultě UK. Následujícího roku, jak už bylo uvedeno, se stal asistentem tehdejšího oddělení obecných dějin státu a práva, katedry dějin státu a práva.

V krátké době pozornost jeho nesporného vědeckého talentu upoutaly právní prameny raně feudálních států. Do literatury vstoupil studií "Sarmatae Limigantes" (AUC-Iuridica, Praha 1955) a o čtyři roky později zveřejnil první šířeji koncipovanou monografii "Stát a právo v germánsko-římské Burgundii 5.-6. století". Roku 1960 se habilitoval spisem "Visigótské studie", jež vyšel se změněným názvem "Otroci, koloni a propuštěnci ve visigótských zákonech 6.-8. století" až po osmi letech (AUC-Iuridica, Praha 1968).

Po návratu ze studijního pobytu na Institutu srovnávacího práva v Turíně (r. 1963), publikoval v rychlém sledu v druhé polovině šedesátých a na počátku sedmdesátých let celou řadu pojednání a článků o právním postavení nesvobodných kategorií obyvatelstva v různých barbarských státních útvarech 5.-8. století. Připomeňme rozsáhlejší studie "Otroci, koloni a propuštěnci v Alarichově Breviáři" (AUC-Iuridica, Praha 1965), "Nesvobodní ve franckých formulářových textech" (PHS, 13, Praha 1968) a stat' "Servus suis nummis emptus v barbarských státech 6.-8. století", již přispěl do Pocty akademikovi V. Vaněčkovi (Praha 1975).

Téměř dvacetiletá práce vyvrcholila r. 1973 vydáním knihy "Otroci ve franckých právních pramenech 6.-8. století", jenž se stala základem úspěšné obhajoby, po které mu v roce 1975 byla udělena hodnost doktora právních věd.

J. Kincl, jmenovaný roku 1979 profesorem, považoval však vždy za jádro svého působení na fakultě výchovněvzdělávací práci. Soustavně dbal a dbá o dostatek literatury pro posluchače. Zpracoval, počínaje rokem 1963, dosud téměř půl druhé desítky script z obecných dějin státu a práva a práva římského, z nichž některé byly napsány netradiční komparativní metodou (např. "Z dějin evropských feudálních monarchií", Praha 1972, Brno 1974, Praha 1975). Sám nebo se spolupracovníky připravil chrestomatie k těmto oborům, přispíval také do kolektivních učebních pomůcek, a to i jiných předmětů (např. teorie státu a práva, dějiny politických a právních učení). Vyvrcholením jeho dosavadní

činnosti na tomto poli bylo vedení autorského kolektivu první celostátní učebnice obecných dějin státu a práva (Panorama 1983), která získala výroční cenu nakladatelství.

V posledních letech se spektrum Kinclova zájmu rozšířilo. I když se ještě jednou vrátil k tématice, které věnoval dlouhá léta ("Studie o právní subjektivitě otroka u Římanů a Germánů", PHS, 26, 1984), nově zaujaly jeho pozornost některé komplikované otázky staršího českého práva majetkového a především institut testamentu a nedílu. Prozatím se jeho bádání odrazilo v literatuře jen minimálně ("Dva testamenty šlechtice Kojaty", AUC-Iuridica, Praha 1978), ale do budoucna jsou jeho výsledky s napětím očekávány. Mimo to se orientuje na práci překladatelskou. Její počátky lze zaregistrovat už v r. 1956, kdy do první chrestomatie k obecným dějinám státu a práva uspořádané prof. Turečkem přeložil ukázky antických právních pramenů. Od té doby více méně trvale přinášel v menších či větších pracích ve všech vydáních "pramenů" či "textů" určených studijním potřebám, překlady římského zákonodárství a jurisprudence. Dosavadní vyvrcholení - jehož význam nebyl patrně ještě v domácím písemnictví doceněn - představuje překlad Gaiovi učebnice římského soukromého práva ("Učebnice práva ve čtyřech knihách", Praha 1982), první úplný překlad do národního jazyka a dále pak v roce 1987 vydané přetlumočení rozsáhlé kroniky Řehoře z Toursu pod názvem "O boji králů a osudu spravedlivých". Těmito díly překročil autor hranice dosavadního ohlasu své práce doposud zahrnujícího historiky, právníky a studenty, směrem k širší kulturní veřejnosti.

Prof. Kincl nikdy nezapomínal ani na kultivované formy popularizace právněhistorických poznatků, a to nejen literární cestou, ale i v osvětověvzdělávacích seriálech Československé televize a pořadech studentského klubu Iuridica.

Z ostatního působení nelze pominout jeho práci redakční. Dlouhá léta jako výkonný redaktor našeho sborníku (do č. 27) spoluvytvářel jeho podobu, sám do něj přispívaje nejen zásadními materiály, ale i recenzemi a referáty do rubriky Kronika. V r. 1985, po smrti akademika V. Vaněčka, převzal funkci vědeckého redaktora PHS.

Přes dosavadní úctyhodnou bilanci pěti knižních titulů, téměř čtyřiceti statí, studií a článků, realizovala se osobnost prof. Kincla na prvním místě v pedagogickém působení. Dlouhá léta přednáší podstatnou část kursu obecných dějin státu a práva, po odchodu prof. Turečka převzal i přednášky z práva římského. Vede početnou seminární výuku, má na starosti diplomaty, v rámci vědecké přípravy vychovává mladé pedagogické a vědecké síly. Jeho sepětí s pracovištěm přerostlo lety v pevnou citovou vazbu, kterou, přes lákavé nabídky, umožňující soustředění jen na vědeckou práci, nebyla nikdy oslabena. Především tato hluboká odpovědnost vůči fakultě a věrnost učitelskému poslání, způsobily, že se stal pro posluchače, ať už jako přednášející, ročníkový učitel nebo jako proděkan (1961-1963) ztělesněním pedagogicky výrazné osobnosti. Tuto kvalitu u něho respektuje a ve vzácné shodě ctí i naprostá většina kolegů.

Dr. Karel Malý, CSc., poslední z trojice jubilantů, je naším předním odborníkem na dějiny sovětského státu a práva. Ze současných domácích právních historiků nejdéle systematicky rozvíjí vědeckou práci v oboru, který se začal soustavně pěstovat na našich právnických fakultách koncem čtyřicátých let.

Pochází z Březolup v uherskohradištském okrese, kde se narodil 5. listopadu 1926. Gymnázium studoval v Přerově a dokončil jej v Londýnské ulici v Praze. V letech okupace byl totálně nasazen a od konce roku 1944 se zapojil do ilegální práce v organizaci komunistické mládeže Předvoj. Promoval v červnu 1954, i když jeho morální kvality a

pedagogické a odborné předpoklady upoutaly pozornost fakultních orgánů dříve a bylo mu umožněno nastoupit na poloviční úvazek už koncem předcházejícího roku.

Ač se od počátku soustředil jeho zájem na sovětské právo, především v počátečním období jeho existence, vzdělávací úkoly pracoviště určovaly jeho záběr šířeji. Vyučoval, jak ukládal studijní plán, i dějiny státu a práva lidovědemokratických zemí, státní právo SSSR a dějiny socialistického práva, což stimulovalo rozvoj jeho osobního odborného profilu v širších souvislostech.

Ročního studijního pobytu v Leningradě a Moskvě využil k napsání kandidátské disertace věnované sovětskému pozemkovému zákonodárství v letech 1917-1920 a úspěšně ji roku 1964 obhájil. Její podstatná část vyšla tiskem pod názvem "Pozemkové zákony Říjnové revoluce" (AUC-Iuridica, Monographia II, 1965). Práce byla příznivě přijata i v kruzích sovětské historiografie, jak to dokládá recenze prof. E. A. Luckého v časopise *Istorija SSSR*, 1/1967.

Výčet hlavních publikovaných prací K. Malého dnes převyšuje dvacítku a zahrnuje zejména statě o agrární problematice sovětské (např. "Sovětské právo pozemkové a přístup k socialistické přeměně zemědělství v letech 1918-1920" in: *Sborník prací z dějin státu a práva - Sammelband zur Staats und Rechtsgeschichte*, Praha 1979) i jiných zemí ("Zrušení feudální agrární struktury v Bulharsku" in: *Pocta akademiku V. Vaněčkoví*, Praha 1975).

K. Malý napsal též řadu informativních článků o aktuálních novinkách sovětské výstavby a recentního právního vývoje a několikrát přinesl cenné materiály o metodologických problémech (postavení a úloha dějin státu a práva SSSR v rámci dějin státu a práva social. zemí; zaměření DSP-soc. v komplexu právněhistorických vyučovacích disciplín), nad nimiž se, jako osoba ve svém oboru nejpopovolanější, častokráte zamýšlel a referoval o nich i na mezinárodních konferencích. ("K metodologickým otázkám dějin socialistického státu a práva", *PHS*, 3, 1967; "Zu methodologischen Fragen der Staats und Rechtsgeschichte der UdSSSR und der überingen sozialistischen Länder (als wissenschaftlicher und pedagogischer Disziplin)" in: *Internationale Konferenz für Rechtswissenschaft, Protokollband 3*, Berlin 1978).

Úzké kontakty s právními historiky v SSSR a pracovníky věnujícími se obdobné nebo blízké materii v jiných socialistických zemích a přirozeně úzké věcné sepětí hlavních problémů budování socialistického státu a práva v SSSR s obdobnými momenty naší výstavby, umožnily K. Malému seznámit zahraniční čtenáře s československými významnými státoprávními událostmi poválečného období. ("Novoje v zakonodatelstve ČSSR o soveršenstvovaniji rukovodstva selskim chozjajstvom", *Sovětskoe gosudarstvo i pravo*, 8/1963; "Leninskije principy rešenija nacionalnogo voprosa i vzniknověnije čechoslovackoj federaciji", *Voprosy istoriji K P Litvy*, 1973; "Pet godini ot objavjavane na Čechoslovaškata federacija", *Pravna misal*, 2/1974). Trvalá spolupráce jej též pojí ze Société Jean Bodin v Bruselu, jejíchž zasedání se několikrát zúčastnil a referoval na nich. V občasniku této společnosti vyjde také jeho studie "The russian Land Community - Its specific Features and Development".

Karel Malý se samozřejmě podílel na vzniku řady učebnic a script, které byly na obou katedrách během let připravovány a vydávány. Z významnějších uved'mě dvě: *Orbisem* v roce 1960 vydanou učebnici sovětského státního práva a o tři roky později v tomtéž nakladatelství vydané "Dějiny sovětského státu a práva", které dodnes v mnohém

usnadňují posluchačům studijní přípravu. Zvláště pak je třeba na úseku studijní literatury ocenit Malého soustavnou snahu o doplnění učebnicového textu ukázkami konkrétních politických a právních dokumentů. Jeho "Prameny ke studiu dějin státu a práva socialistických zemí, část I. SSSR 1917-1945", Praha 1977, "část II. SSSR 1945-1977", Praha 1982 jsou nepostradatelnou pomůckou seminární výuky.

Stejně jako pro oba již jmenované kolegy, je i pro něj vlastní širší pole mimofakultní angažovanosti. Velmi aktivně pracuje v obvodním výboru Svazu protifašistických bojovníků, Praha 10, kde s velkým zanícením připravil dokumentačně cennou brožuru "Květnové povstání pražského lidu na Praze 10".

Výčet činnosti Malého by nebyl úplný, kdyby byla opomenuta jeho dlouholetá práce výkonného redaktora publikační řady AUC-Iuridica, v níž se skromností a nenápadností jemu vlastní "pomáhá na svět" literární produkci učitelů právnické fakulty.

V poslední době se K. Malý soustředil ve spolupráci s moskevským právním historikem doc. I.A. Isajevem na přípravu rozsáhlé monografie věnované zákonodárství v období NEPu, která v nedaleké budoucnosti jistě obohatí naše znalosti o počátečních letech sovětského právního řádu.

Na předchozích řádcích jsme mohli zachytit jen část důležitých životních událostí, pracovních zásluh a osobních aktivit oslavenců. Přesto lze postřehnout, vedle pochopitelných rozdílů, shodné rysy jejich dosavadní dráhy. Dožívají se svého výročí uprostřed činnorodé práce, jak ani fakultní koloběh výuky a zkoušek jinak nedovoluje, v každodenním styku s aktuálními problémy svých vědeckých disciplín. Nepovažují proto šedesátku za podstatný mezník ve svém veřejném působení; není pro ně důvodem osobní bilance. K tomu toto výročí posloužilo pouze nám. Její výsledky v každém směru potvrzují, že jim všem po právu patří čestné místo v řadách současné československé právní historiografie.

Popřejme jim, aby v dalších letech mohli v pevném zdraví pokračovat v rozvíjení hodnot svého dosavadního snažení, jehož celkový přínos pedagogický, vědecký a společenskopolitický je již dnes bezesporu mimořádný.

Vladimír Kindl